رێکخراوە ناوخۆییەکان لە روانگەی حیزبەکانی خۆرهەڵاتەوە

سەرپەرشتیاری تەوەر: شەهرام عەبدوڵڵا

بەهمەن عەلی یار: رێبەرانی حیزبەکان نابێت هەوڵبدەن رێکخراوەکان بکەن بە حیزبی

بەهمەن عەلی یار، ئەندامی مەکتەبی سیاسیی کۆمەڵەی شۆڕشگێڕی زەحمەتکێشانی کوردستانی ئێران، پێیوایە رێکخراوەکان ناتوانن جێی حیزبە سیاسییەکان بگرنەوە. هەروەک جەخت لەسەر ئەوە دەکاتەوە کە حیزبە سیاسییەکانو تێکۆشەرانی رێکخراوەسیاسیومەدەنییەکان دەبێت لەو جێگایانەی خاڵی هاوبەشیان هەیە، هاوکاریی یەکتر بکەن.

لەپێشدا ئاماژەیەک بە روانگەو بۆچوونی کۆمەڵە سەبارەت بە رێکخراوە سیاسییو مەدەنییەکان بە گشتی دەکەم، ئەوە هەڵوێستی ئێمە هەم بەرامبەر بەو رێکخراوانە کە لە پرسیارەکانی ئیودا ئاماژەیان پێکراوە، هەم بەرامبەر بە زۆر رێکخراوە، ئەنجومەن، ناوەند، گروپ یا بوارەکانی دیکەی خەباتو تێکۆشان کە لە پرسیارەکانی ئیودا باسیان نەکراوە، تا رادەیەکی زۆر نیشان دەدات.

کۆمەڵە بڕوای بە پلۆرالیزمی سیاسی هەیە، ئێمە ئەوە بە مافی هەموو تێکۆشەرێکی سیاسی دەزانین کە بۆ وەدیهێنانی ئامانجەکانی، حیزبو رێکخراوەی سیاسیی خۆی پێکبهێنێت، بە مافی هەموو سنفو چینو توێژە جۆراوجۆرەکانی کۆمەڵگەی دەزانین چ بۆ پاراستنو بەرگریکردن، چ بۆ وەدیهێنانی مافو بەرژەوەندیی سنفی خۆیان، سەندیکا، یەکێتی (اتحادیة)، ئەنجومەنو... بە گشتی رێکخراوی سنفی سەربەخۆ دروستبکەن، بە مافی هەموو تێکۆشەرانو هەڵسوڕاوانی خەباتی مەدەنیو سیاسی لە ئێرانو کوردستانی ئێرانی دەزانین بەپێی ئەو یاساو ڕێساو ستانداردە دیموکراتیکو پێشکەوتووانەی کە لە دنیای ئەمڕۆدا هەیە، رێکخراوی دژی خۆیان پێکبهێنن.

لە ساڵانی رابردوودا لە کوردستانی ئێران هەوڵو کۆششی باش دراوە بۆ پێکهێنانی رێکخراوە سیاسیو مەدەنییەکانو زۆرجار بەرهەمی باشیشی هەبووە، هەر ئێستا ژمارەیەک رێکخراوەی سیاسیو مەدەنیو ژمارەیەکی بەرچاو هەڵسوڕاوو تێکۆشەر هەن کە لە بوارە جۆراوجۆرەکانی ژیانی سیاسیو مەدەنیی کۆمەڵگەی کوردستاندا وەک بواری مافی مرۆڤ، مافی ژنان، خوێندکاران، کرێکاران، بواری ڕۆشنبیریو ئازادییەکان، مەسەلەی میللیو... هەوڵدەدەنو خەبات دەکەن، لە ئاکامی ئەو تێکۆشانانەدایە کە دەبینین:

– بزوتنەوەی ڕۆشنبیری لە بوارە جۆراوجۆرەکانی وەک شیعر، چیرۆک، وەرگێڕان، ڕۆژنامەگەریی، سینەماو... گەشەی بەرچاوی کردووە، ئەو بابەتانەی لەو بوارانەدا بڵاوبوونەتەوە نەک هەر بە ژمارە ڕوو لە زیادبوونن، زۆرجار بە ناوەرۆکیش شتی باشو پێشکەوتووانەیان تێدا بڵاوبووەتەوەو تابۆیان شکاندووە.

– دەنگهەڵبڕین لە بەرامبەر پێشێلکارییەکانی مافی مرۆڤ گەیشتووەتە ئاستێک کە بتوانێت ڕێکخراوی پاراستنی مافی مرۆڤ لە کوردستان پێکبهێنێت، ئەوەی ئەو ڕێکخراوە دیاریکراوەی ئێستا چ کەموکوڕییەک لە کاریدا هەیە یان نییە با بمێنێتەوە، نەفسی پێکهاتنی ڕێکخراوێکی پاراستنی مافی مرۆڤ لە کوردستان بەوەندە دەستکەوتەی تا ئێستا بوویەتی، هەنگاوێکی پێویستو بەنرخ بووەو کاریگەریی خۆی داناوە.

– خوێندکارانی کورد هەرچەندە هێشتا نەیانتوانیوە ڕێکخراوەی خۆیان پێکبهێنن، لە بزوتنەوەی خوێندکاریی ئێراندا ڕۆڵی کاریگەر دەبینن، نەک هەر ئەوە، بەهۆی ئاستێکی باش کە لە تێگەیشتوویی سیاسی، پوختەیی و ئەزموونی موبارزاتی، بوێڕیو کۆڵنەدان، کاری ڕێکخراوی ڕێکوپێک چ لەگەڵ یەکترو چ لەگەڵ خوێندکارانی زانستگاکانی باقی شوێنەکانی ئێران، لە خۆیان نیشانیانداوە، سەرنجو ڕێزو خۆشەویستیو متمانەی کۆمەڵگەی کوردستانیان تا ڕادەیەکی زۆر بەرەولای خۆیان ڕاکێشاوە.

– مافەکانی ژنان بە ئاشکرا بەرگریی لێدەکرێتو هەڵسوڕاوو تێکۆشەری چاونەترس و عەلەنیی بۆ پەیدابووە، هەرچەندە قورسایی ستەم لەسەر ژنانی ئێرانو کوردستانی ئێران بەهۆی ماهییەتو یاسا دژە ژنو دژە ئیسلامییەکانی کۆماری ئیسلامی، زۆر لەوە زیاترە کە چاوەڕوانیی ئەوە بکرێت ژنانی کوردستان وا بە ئاسانی خۆیان لەژێر باری ئەو نەگبەتییانەی ڕژێم بۆی بە دیاری هێناون، ڕزگاربکەن، بەڵام سەرەڕای هەموو زەختو زۆرو بارودۆخێکی غەیری ئینسانی کە بۆیان خوڵقاندوون، نەیانتوانیوە دەنگی ناڕەزایەتیو بانگەوازی موبارزەیان کپ بکەنو کۆڵیان پێبدەنو زۆر شتی دیکەش لەو بابەتانە.

لەسەر ئەساسی ئەو بیرکردنەوەیەی لە سەرەوە باسی کرا، کۆمەڵە هەموو ئەو هەوڵو کۆششانە کە کۆمەڵگەی بەرەو سکۆلاریزم، شارستانییەت، گەشەو پێشکەوتوویی سیاسیو فەرهەنگی بردووە، بە کاری بەجێو دروستی زانیوەو پشتیوانیی لێکردوون، ئەگەر تێبینییەکیشی لەسەر هەر لایەنێکی ئەو هەوڵو کۆششانە بووبێت، نەیهێشتووە تێبینییەکانی سێبەر بخاتە سەر لایەنە باشو موسبەتەکانی کاری ئەوان یان گرفتیان بۆ دروستبکات، تێکۆشاوە دڵسۆزانەو بەشێوەی گونجاو هەڵەیان بۆ ڕاست بکاتەوە.

هەرچەندە ئێمە بە گشتی لایەنگری ئەو لایەنەین کە ڕێکخراوە سیاسیو مەدەنییەکان دەبێت بتوانن دروست ببن، بەڵام پێمانوایە ئەو لایەنگرییە چەند تێبینی جدیی لە چۆنیەتی هەڵسوکەوت لەگەڵ ئەوانمان نابێت لەبیربەرێتەوە، لەوانە:

– هەموو خەباتێک تا گەیشتن بە ئامانج لەوانەیە بە قۆناغی جۆراوجۆردا تێپەڕبێت، سەرکەوتن لە هەندێک قۆناغدا یا وەدەستهێنانی هەندێک دەستکەوت نابێت واقیع بینیمان لێ بستێنێتەوەو هەنگاوەکانی دواترمان لەبەرچاو ون بکات، بۆ نموونە خوێندکارانی کورد هەرچەندە تا ئێستا باشیان کار کردبێت، هێشتا ڕێکخراوێکی سنفی خوێندکارانیان نەتوانیوە پێکبهێنن، یا هەرچەندە بوێرانە لەژێر دەسەڵاتی کۆماری ئیسلامیدا بەدژی یاسا دژە ژنەکانی ئەو ڕژێمە بەربەرەکانی کرابێت، دیاردەی دزێوی وەک بەزۆر بەشوودانی کچان، تونودتیژی و لێدانی ژنان لە خێزاندا، خۆکوشتنو خۆسووتاندنی ژنانو... لە کۆمەڵگەی ئێمەدا هێشتا زۆرە. خەباتکارانی لایەنگری مافی ژنان لە کوردستان نەک تا وەدیهێنانی مافی بەرابەری ژن لەگەڵ پیاو، تەنانەت تا وەدەستهێنانی زۆر مافی سەلمێنراو لە دنیای ئەمڕۆدا بۆ ژنان، هێشتا ڕێگەی سەختیان لەبەرپێیە.

هەڵبەتە باسکردن لەوە کەموکوڕییانە بە مانای ئەوە نییە هەلومەرجی سیاسیو کۆمەڵایەتیی کۆمەڵگەی خۆمانم لەبەرچاو نەبووبێتو کەندو کۆسپەکانی سەر ڕێگەم نەدیتبێ، بەڵکو مەبەست تەئکید لەسەرکردن یا وەبیرهێنانەوەی ئەو ڕاستییەیە کە کاتێک تێکۆشەرانێک ئامانجێک لەبەرچاوی خۆیان دادەنێن، ئەگەر لە نیوەیی ڕێگەی بەرپێیاندا بمانەوێت هەڵسەنگاندنێک لەکارەکەیان بکەین، لەپاڵ ئەوەدا کە هەنگاوەکانی تا ئێستایان بە چاکو خراپەوە دەبێت قسەی لەسەر بکرێت، هەنگاوەکانی داهاتووش دەبێت بخرێنە بەرچاو، ئێمە لە کوردستان دەبێت مافی ژنان، مافی کرێکاران، مافی خوێندکاران، مافی مرۆڤ، ئازادی، دیموکراسیو... هەموو ئەوانە بۆ خۆمان دەستەبەر بکەین، کاتێک هەڵیدەسەنگێنین تا ئێستا چیمان کردووە، ئەگەر بە ڕوونی باس لەوە دەکەین تا کوێ ڕۆیشتووین، دەبێت کەموکورتییەکانو هەنگاوەکانی داهاتووش هەر بەو ڕوونییە قسەی لەسەر بکەین، مەبەستی من تەئکید لەسەر ئەو ڕاستییەیە.

– جاری وایە بۆچوونی هەڵەو نادروست کاریگەریی مەنفی لەسەر ڕەوتی هەڵسوڕانو تێکۆشانی ئەو ڕێکخراوانە یا ئەو خەباتەی لەئارادایە دادەنێت، بۆ نموونە تا (٥-٦) ساڵ لەوەوپێش ئەو بۆچوونە کە «حیزبایەتیو سیاسەت لەگەڵ ڕۆحی کاری ئەوان ناتەبایە»، «ئەوان نابێت خۆیان تێکەڵ بە سیاسەت بکەن»، «دەبێت خۆیان لە حیزبە سیاسییەکان دوور ڕابگرن»و... لەنێو هەڵسوڕاوانی بواری ڕۆشنبیری (ڕۆژنامەگەری، شیعر، چیرۆکو...)دا زۆر لە ئێستا بەهێزتر بوو، پێیانوابوو ئاوا باشتر دەتوانن کاریگەرییان لەسەر کۆمەڵگە هەبێت، ئەوە بۆچوونێکی هەڵەیە کە پەیوەندیی نێوان سیاسەتو ئەو بوارانە لە خەبات، پەیوەندیی نێوان حیزبایەتیو کاری ئەو ڕێکخراوانە نازانێت یا بە هەڵە لێی تێگەیشتووە، ئەو بۆچوونە سەرکەوتوو نابێت چونکە هیچ کەس ناتوانێت بە یەکجاری ئەو فەعالییەتانە لێک دابڕێ، بەڵام بەهێزبوونی دەتوانێت زەرەر بگەیەنێت.

– مەسەلەیەکی دیکە کە لە پێوەند لەگەڵ ڕێکخراوە سیاسیو مەدەنییەکان دەبێت بە جدیی لەبەرچاو بگیرێت، ئەوەیە کە هەموو ئەو ڕێکخراوەو یەکێتی (اتحادیة)و سەندیکاو ناوەندو... کە لە کۆمەڵگەدا دروستدەبن، بەمەبەستی خزمەتکردن بە کۆمەڵگە یا تەنانەت بەرەوپێشبردنی ئەو مەبەستە نین کە ڕایدەگەیەنن و بەو نێوەوە پێکهاتوون. نابێت لە بیرمان بچێتەوە کە بەشێک لەوانە دەسەڵات بۆ خۆی دروستیان دەکات یا تەنانەت ئەگەر دەسەڵاتیش دروستی نەکردبن، مەیل و بۆچوونێک بەسەر ڕوانگەو فیکریاندا زاڵە کە ئاستی داخوازییەکانیان خوارەوەترو کەمتر لە ئاستی داخوازییەکانی کۆمەڵگە لەو بوارانەدایە، نموونەی ئەو ڕێکخراوانە لە دنیادا زۆرەو لە کوردستانیش هەن، زۆر یەکێتیو سەندیکای کرێکاری یا ڕێکخراوی سنفی جۆراوجۆر دروستکراون کە مەبەست لە دروستکردنیان تەنها بە لاڕێدابردنی خەباتی کرێکاران یا... بووە، لە کوردستانیش شتی وا هەیە، فراکسیۆنی نوێنەرانی کورد لە پەرلەمان یا ریفۆرمخوازانی کورد یا بەرەی یەکگرتووی کورد هەرچەندە جیاوازیی لەنێوان کردەوەو کاریگەرییەکانیاندا وەبەرچاو دەکەوێت، بەڵام هەرسێکیان لەوەدا وەک یەک بوون کە هەوڵیاندا خەباتو داخوازییە ڕەواکانی خەڵکی کورد لە چوارچێوەی بەرتەسکی نیزامو یاساو ڕێسای جمهوری ئیسلامیدا سنووردار بکەنەوە کە هەوڵێکی شکستخواردوو بوو، فراکسیۆنی نوێنەرانی کورد لە پەرلەمان بە حساب نوێنەری هەڵبژێردراوی ئەو خەڵکەن، بەڵام قەت جارێک لێیان نەبیسترا بەرامبەر بەو هەموو ناحەقییەی لەلایەن ڕژێمەوە دەرحەق بە خەڵکی کورد دەکرێت، دەنگێکیان لێوە بێت. ریفۆرمخوازانی کورد جگە لە نێوێک هیچی دیکە نین، ئەوان لە ڕاستیدا بەشێک لە ریفۆرمخوازانی ئێرانن، ریفۆرمخوازان لە مەرکەز (لە تاران) بەهێزبن، کەسانێک لەوانیش لە کوردستان جموجۆڵێکیان لێ پەیدا دەبێت، لە مەرکەز لاوازبن، لە کوردستان ئاسەوارییان نامێنێت، لەو نێوەدا هەڵسوڕاوانی بەرەی یەکگرتووی کورد بڕێک جیاوازن. کەسایەتییەکانی ئەو بەرەیە پێش پێکهێنانی بەرە، جاروبار هەندێک شتیان بە بەرگریی لە خەڵکی کوردو داخوازییەکانی دەگوت. ریفۆرمخوازان کە لە ئێران لە دەسەڵات کەوتنو باویان نەما، کەسایەتییەکانی ئەوانیش بێدەنگتر بوون، وەک بەرەش نە کەس بە جدیی گرتنو نە بۆخۆشیان کارێکیان پێکرا.

– مەسەلەیەکی گرنگی دیکە لە هەڵسەنگاندنی کاری ڕێکخراوە سیاسیو مەدەنییەکان، لەبەرچاوگرتنی ڕادەی وەفادار مانەوەی ئەوان بەو ئامانجانەیە کە بۆی پێکهاتوون، جاری وا هەیە ئەو ڕێکخراوانە بەو ئامانجانەی کە لەبەرپێی خۆیان دایانناوە، وەفادار نامێنن و لەپێناو قازانجو بەرژەوەندیی دیکە یان مەبەستی ناسالم یان... قوربانیی دەدەن، لەپاڵ ئەوەدا کە دەبێت هەوڵ بدرێت ئەو بە لاڕێداچوونە ڕوونەدات، بەڵام ئەگەر شتی وا ڕووی دابوو بێگومان لەسەر چۆنیەتی هەڵسوکەوت لەگەڵیان کاریگەریی دەبێت.

لە کۆتایی باسەکەدا پێمخۆشە بە کورتی قسەیەک لەسەر پەیوەندیی سیاسەتو کاری حیزبی لەگەڵ کاری ئەو ڕێکخراوە سیاسیو مەدەنییانە بکەم، چونکە تێگەیشتنی هەڵەلەو پەیوەندییە، بەلاڕێداچوونی لێدەکەوێتەوە.

حیزبێکی سیاسی ئەگەر ئەو فەرهەنگە یا ئەو یاساو ڕێسایانەی بەسەر ژیانی کۆمەڵگەدا زاڵن پێی باش نەبێت، بۆ گۆڕینیان هەوڵدەدات، ژیانی کۆمەڵگە بواری یەکجار جۆراوجۆری هەیە. مەسەلەکانی پەیوەندیدار بە بارودۆخی ژنان، لاوان، کرێکاران، خوێندکاران، مافی مرۆڤ، ئازادی، دیموکراسی، وەرزش، میدیاو زۆر شتی دیکە، بواڕە جۆراوجۆرەکانی ژیانی کۆمەڵگەن، حیزبی سیاسی ئەگەر بیەوێت لە هەرکام لەو بوارانەدا ئاڵوگۆڕ پێکبهێنێت، یەکەم: ڕوانگەو یاساو ڕێسای ئەلتەرناتیڤی خۆی بە جێگەی ئەوەی کە هەیە پێشکەش بە کۆمەڵگە دەکات، دووەم: پلانی پێکهێنانی ئەو ئاڵوگۆڕە دادەڕێژێتو لە ڕێگەی ئەندامانو هەڵسوڕاوانی خۆی هەوڵی جێبەجێکردنی دەدات، لەوانە هەوڵی دروستکردنی ڕێکخراوەی تایبەت بەو کارە دەدات یا ئەگەر ڕێکخراوێکی وا هەبێت، ئەندامانو هەڵسوڕاوانی خۆی بۆ بەشداریی لە کۆششەکانی ئەو ڕێکخراوە دەنێرێت، بەو مانایە ئەو بوارانە لە کار، بەشێک لە مەیدانەکانی خەباتی حیزبی سیاسین، بێمانایە ئەگەر یەکێک پێیوابێت حیزبە سیاسییەکان نابێت تێکەڵ بەو فەعالییەتانە بن، یا دەتوانین بڵێین بەشێکی بەرچاوی بەرنامەی هەر حیزبێکی سیاسی، پێکهێنانی ئەو ئاڵوگۆڕانەیە، کەوابوو ئەو بوارانە لە خەبات بە مانایەک سیاسینو لە سیاسەت ناتوانیت جیایان بکەیتەوە.

ئەوەی بەڕوونەبەرانی حیزبە سیاسییەکان دەبێت لەبەرچاوی بگرن، ئەوەیە کە لە کۆمەڵگەدا کەسانێک هەن کە بەبێ ئەوەی بیانەوێت کاری سیاسی بکەن، دەیانەوێت لە بواریکی ژیانی کۆمەڵگەدا ئاڵوگۆڕ پێکبهێنن و ڕێکخراوەی تایبەت بەو مەبەستەی بۆ دروستدەکەن، زۆرجار ئەو ئاڵوگۆڕەی ئەوان دەیانەوێت لەگەڵ ئەو ئاڵوگۆڕەی حیزبەکەش بۆی تێدەکۆشێت، یەک دەگرنەوە، لەوکاتانەدا ڕێبەران یا تێکۆشەرانی حیزبە سیاسییەکان نابێت پێیانوابێت یا هەوڵ بۆ ئەوە بدەن ئەو ڕێکخراوە بەتەواوی بکەن بە حیزبی، چونکە ئەگەر وابکەن لەوانەیە ئەو کەسانەی کە پێیان خۆش نییە کاری حیزبی بکەن یا نایانەوێت لەگەڵ حیزبەکەی ئەوان کەون، هاوکارییان نەکەنو پێشڕەفتی کارەکە زەرەری پێ بگات، لەوکاتانەدا گرنگ سەرکەوتنی خەباتەکەیە نەک حیزبیکردنی ڕێکخراوەکە، بەو مانایانە ئەو ڕێکخراوانە دەبێت سەربەخۆییەکیان هەبێت، بەڵام ئەگەر تەفسیر لە سەربەخۆیی ئەوە بێت کە ئەو ڕێکخراوانە دەبێت لە حیزبەکان دوورین، ئەوە تەفسیرێکی نادروستە و لە کردەوەشدا بەڕێوەناچێت.

حیزبە سیاسییەکانو تێکۆشەرانی ڕێکخراوە سیاسیو مەدەنییەکان دەبێت لەو جێگەیانەی کە خاڵی هاوبەشیان هەیە، هاوکاریو هاوخەباتی لەگەڵ یەکتر بکەن، ئەو ڕێکخراوانە ناتوانن جێی حیزبە سیاسییەکان بگرنەوە، حیزبە سیاسییەکانیش تووشی هەڵەیەکی گەورە دەبن ئەگەر پێیانوابێت ئەو ڕێکخراوانە دەبێت تەواو حیزبی بن، ئەوانە دوو بواری جیاوازی تێکۆشانن، دەتوانو دەبێت هاوکاریی یەکتر بکەن، نە ئەلتەرناتیڤی یەکترنو نە ڕەقیبی یەکتر.

بەپێی ئەو قسانە واقیعیەتێکی دیکەش دەردەکەوێت، ئەویش ئەوەیە کە ڕادەی دووریی یا نزیکیی حیزبە سیاسییەکانو ئەو ڕێکخراوانە لەگەڵ یەکتر ئەوە دیاریی دەکات کە چەندە خاڵی هاوبەش بۆ هاوکاریی لەنێویاندا هەیە.